

KMETIJSKA STROJNA ZADRUGA RETEČE

Ko smo na prelomu tisočletja pripravljali Kroniko župnije Reteče, smo mislili, da smo vanjo zajeli skoraj vse, če že ne vse, kar smo vedeli o zgodovini štirih vasi, ki jo sestavljajo. A smo že kmalu naleteli na nove vire, potrebne strokovne obdelave. Gradivo Kmetijske strojne zadruge Reteče je eno takšnih, pričujoči sestavek pa dopolnilo h Kroniki.

* * *

Kmetijska strojna zadruga Reteče, zadruga z omejeno zavezo, je bila ustanovljena na občnem zboru 18.10.1931 in uradno registrirana s sklepom Okrožnega sodišča v Ljubljani 9. januarja 1932. Vpisana je v X. zvezku združnega registra na strani 188 pod oznako 1081/31. Zadruga je imela sedež v Retečah in je bila ustanovljena z namenom, da nabavlja kmetijske stroje in jih posoja v uporabo svojim članom.¹ 13. aprila 1932 je postala članica Zadrुžne zveze v Ljubljani.² Delovala je do 27. septembra 1949, ko se je združila s Kmetijsko obdelovalno zadrugo "Prešeren" z Godešiča.³

V skladu z društvenimi pravili je zadrugo vodilo osemčlansko načelstvo, ki se je leta 1937 preimenovalo v upravni odbor. V prvo načelstvo so bili izvoljeni: Franc Jenko (Lipar), načelnik, Jožef Rant (Matičk), blagajnik, Janez Drnovšek (Jenkov), tajnik, Franc Kuralt (Lukov), Franc Avguštin (Kalan), Anton Avguštin (Jamnik), Janez Marn (Polanc) in Anton Jenko (Omejc). Izvoljeni so bili za obdobje treh let, vendar je še pred iztekom te dobe prišlo do prvih kadrovskih sprememb. Leta 1934 je občni zbor za novega načelnika izvolil Franca Berganta (Srakar), za njegovega namestnika pa Antona Jenka⁴. Nova ekipa je zadrugo vodila le eno leto. Šele z izvolitvijo Janeza Kušarja (Krivc), leta 1935, in za njim Jožeta Ranta (Matičk), leta 1939, so se kadrovske težave uredile. Jože Rant je ostal na čelu zadruge vse do njene ukinitve.

Od članov upravnega odbora se je poleg tega, da so bili dobri gospodarji, zahtevalo še znanje branja, pisanja in računanja ter neomejeno razpolaganje s svojim imetjem. Obrtnik, ki bi z izvrševanjem svoje dejavnosti utegnil konkurirati zadrugi, ni mogel postati član upravnega odbora. Kasneje spremenjena pravila so med novosti vnesla tudi obvezno "pomlajevanje" članov tega organa. Določala so, da

vsako leto izstopi tretjina članov upravnega odbora. Po prvem in drugem poslovnem letu je člane, ki so izstopili, določil žreb, v kasnejših letih pa so morali izstopiti tisti, ki jim je potekla triletna doba. Ker se celotna dokumentacija o delovanju zadruga ni ohranila, vseh kadrovskih menjav ne moremo rekonstruirati. Več podatkov je iz konca 30. in začetka 40. let preteklega stoletja. Tako je občni zbor nekoliko prej, kot so določala pravila, aprila 1940, razrešil vse člane dotedanega upravnega odbora razen predsednika in imenoval povsem novo sestavo. V upravni odbor, ki je zaradi vojne ostal v nespremenjeni sestavi do leta 1945, so bili izvoljeni: Jože Rant (Matičk), Matevž Volčič (Janež), Janez Kuralt (Srakar), tajnik, Janez Križaj (Sovinc), Alojz Volčič (Soršk), Jože Avguštin (Gašper), Jože Jenko (Bošteč) in Valentin Žagar, blagajnik.

Nad delovanjem zadruga je bdela sprva štiričlanski in po končani vojni dvočlanski nadzorni odbor, čigar sestava se je v prvih šestih letih nekajkrat spremenila. Prva leta so ga sestavljali župnik Janez Meršolj (predsednik), Karel Bertoncelj (podpredsednik) in člana Janez Kušar (Krivec) in Anton Jenko (Fik). Meršolja je po odhodu iz Reteč (1938) zamenjal šolski upravitelj Lovro Korenčan, ki je odbor vodil ob pomoči Antona Jenka (Fik), Janeza Babnika (Kuret) in Ivana Avguština (Rbic)⁵. Zadnje podatke o sestavi nadzornega odbora imamo iz leta 1946, ko sta naloge nadzornikov opravljala Franc Jenko in Janez Avguštin.

Mlačev žita je potekala po takšnem redu, kakor so se zanjo priglasili strojniki. To sta bila sprva Vinko Jenko iz Gorenje vasi in Franc Avguštin iz Reteč, tik pred 2. svetovno vojno pa Alojzij Porenta.

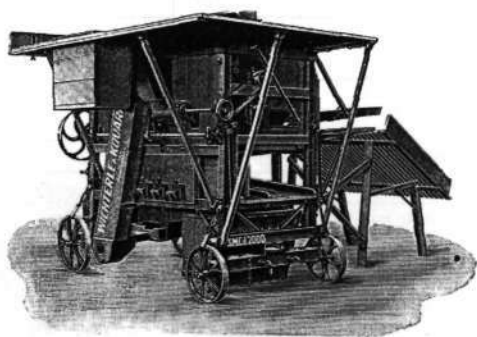
zastopnika in skrbstvenih organov. O sprejemu zadružnikov je sklepal upravni odbor. Ta je lahko kandidata brez navedbe razlogov tudi zavrnil, če je imel za to določene pomisleke. Novi člani so bili sprejeti na sejah načelstva na podlagi pisne pristopne izjave. Tudi vsak izstop iz zadruga je moral biti pisno napovedan, drugače ni bil veljaven. Na spisku zadružnikov, ki je žal ostal brez datuma, zasledimo naslednje podatke:

Zadruga je ob ustanovitvi štela 41 članov, ki so skupno razpolagali z 253 poslovnimi deleži. Deleže so odmerili glede na višino plačnega letnega davka, njihova nominalna vrednost pa je vsa predvojna leta znašala 100 din za delež. Novinci so ga lahko vplačali v celoti ob pristopu ali v obrokih. Vsak zadružnik je jamčil z dvakratnim zneskom vrednosti vplačanih deležev. In ker je bil posredi denar, so pravila zadruga jasno določala, da je smel postati njen član le tisti, ki je lahko neovirano razpolagal s svojim premoženjem, v nasprotnem primeru pa je za to potreboval privoljenje zakonitega

Naslov	Domače ime ⁶	Član	Letni zemljiški davek v din	Število deležev
Reteče 2	Mlinar	Franc Kermelj	57	2
Reteče 3	Martinuc	Jernej Jamnik	28	1
Reteče 5	Rbic	Ivan Avguštin	288	10
Reteče 6	Matičk	Jožef Rant	141	5
Reteče 9	Šimen	Šimen Biček	3	1
Reteče 10	Boltic	Frančiška Jelenko	49	2
Reteče 11	Sovinc	Franc Križaj	433	13
Reteče 13	Porentež	Franc Porenta	21	1
Reteče 14	Petač	Marija Babnik	214	7
Reteče 15	Matevžuc	Janez Jenko	350	11
Reteče 16	Jenka	Jožef Drnovšek	383	12
Reteče 17	Mežnar	Mihael Jenko	13	1
Reteče 18	Žargar	Franc Bogataj	377	12
Reteče 19	Srakar	Franc Bergant	440	13
Reteče 20	Krivc	Janez Kušar	384	12
Reteče 21	Janež	Marijana Volčič	352	11
Reteče 22	Jamnik	Anton Avguštin	277	10
Reteče 23	Župnišče	Janez Meršolj	5	1
Reteče 27		Šola	3	1
Reteče 29	Janežev Jošk	Angela Volčič	101	3
Reteče 30	Lipar	Franc Jenko	156	5
Reteče 31	Tilha	Janko Prelesnik	139	5
Gorenja vas 3	Krajnik	Janez Rant	34	1
Gorenja vas 4		Valentin Žagar	2	1
Gorenja vas 7	Lukman	Franc Kuralt	404	13
Gorenja vas 8	Prugar	Marija Kalan	79	3
Gorenja vas 9	Kalan	Franc Avguštin	350	11
Gorenja vas 10	Sovčan	Peter Krajnik	167	6
Gorenja vas 11	Korl	Karel Bertoncely	178	6
Gorenja vas 13	Kuret	Janez Babnik	461	14
Gorenja vas 14	Matija	Franc Jamnik	47	2
Gorenja vas 16	Polanc	Janez Marn	212	7
Gorenja vas 17	Kozina	Marija Žagar	131	4
Gorenja vas 18	Omejc	Anton Jenko	476	14
Gorenja vas 20	Bošteč	Lovro Jenko	519	16
Gorenja vas 21	Fik	Anton Jenko	437	13
Gorenja vas 23	Gašper	Jožef Avguštin	117	4
Gorenja vas 24	Boštečeva bajta	Luka Jenko	51	2
Gorenja vas 30	Soršk	Alojzij Volčič	336	11
Gorenja vas 32	Zotlar	Ivan Avguštin	33	1

Število članov se je vsa predvojna leta rahlo dvigalo. Višek je doseglo leta 1940, ko je bilo v zadrugo včlanjenih 48 oseb. Med vojno je padlo na 44, nato pa se do leta 1947 ponovno povzpelo do številke 50 (44 moških in 6 žensk).

Reteška strojna zadruga se je oblikovala v času, ko je bila gospodarska kriza v sve-tu in pri nas v največjem razmahu. V takšnih razmerah si tudi največji kmetje niso mo-gli privoščiti kaj več kot osnovna kmečka orodja in naprave. Mlatev s cepci je veljala za naporno kmečko opravilo, misel na lastno mlatilnico pa povsem neuresničljiva. Po zględu nekaterih drugih zadrug, ki so bile korak spredaj, so tudi v Retečah in Gorenji vasi začeli razmišljati o mlatilnici, ki bi jo kupili s skupnimi sredstvi. Ravno v tem ča-su se je na trgu pojavil nov tip mlatilnice, ki je v celoti ustrezala vsem takratnim zah-tevam. Predvsem so se zanjo odločali tisti kupci, ki so želeli ob mlačvi dobiti čisto žito in dolgo slamo, uporabno za industrijske in druge namene. 1350-kilogramske mlatil-nice oznake SMCd je izdelovala češka tovarna strojev Wichterle & Kovařík iz Prostějo-va, naročila zanje pa so sprejemali zastopniki njene podružnice iz Vukovara. Eden od njih je bil Jurij Gosar iz Stare Loke, pri katerem sta jo 1. februarja 1932 naročila teda-nji načelnik reteške strojne zadruge Franc Jenko in tajnik Janez Drnovšek. Naročilo je poleg mlatilnice obsegalo še ves pripadajoči pribor in ponjavo za skupno ceno 30.000 din in en elektromotor Wikov BTO (10 HP, 1440 vrtljajev) z nekaj dodatne opreme za 8760 din. Motor so prevzeli že aprila, mlatilnico pa, kot je bilo dogovorje-no, sredi julija. Ponjo so morali na železniško postajo na Trato.

Vršalica SMCd

Prva reteška mlatilnica. Pred nakupom so si člani zadruge poleti 1931 ogledali podobne mlatilnice v Sori, Stražišču in Dorfarjih, starološko pa so celo za nekaj dni vzeli na preizkušnjo.

hranilnica v Škofji Loki sprva obljubila, nato pa odpovedala. Nekaj dohodka je po-leti 1932 prinesla velika vrtna veselica s srečelovom, za katerega so dobitke zbirali po širši reteški okolici vse do Škofje Loke in Kranja. V skrbno vodenem zapisniku darovalcev dobitkov in prostovoljnih prispevkov so vpisani vplivni loški in kranjski meščani, znani trgovci, obrtniki in podjetniki, denarne ustanove in drugi. Omeni-mo le nekatere med njimi: lekarnarja Burdycha, trgovce Kašmana, Savnika in Žigo-na, gostilničarja Karlina s Plevne, industrijalca Rada Thalerja, tovarno Šešir, Okrajno hranilnico in posojilnico Škofja Loka itd. Domačini so v glavnem prispevali v denar-ju, nekateri tudi v blagu. Tako se je nekomu nasmehnila sreča in je odšel z veselice

Za vaščane, ki so v preteklih le-tih na svoje stroške zgradili žele-zniško postajališče in v ta namen prispevali iz svojega okoli 30.000 din in prav tako na svoje stroške napeljali elektriko, za kar so pora-bili dodatnih 100.000 din, je bil na-kup mlatilnice z vso potrebno opremo prevelik zalogaj, da bi ga sami zmogli plačati naenkrat. Iz vplačanih deležev so zbrali pri-bližno 25.000 din. Več se ni dalo, saj je zaradi krize tako upadla pro-daja kmetijskih pridelkov, da neka-teri člani niso mogli tekoče porav-navati niti svojih obveznosti. Kredita pa jim noben denarni zavod ni hotel dati, čeprav jim ga je Okrajna

s 50 kg moke, drugi z novimi grabljami ali metlo, tremi povsem novimi košaricami ali še živim zajcem. Izkupiček od veselice pa vseeno ni zadoščal za pokritje manjkajočega zneska, zato se je zadruga po pomoč obrnila še na matično občino Stara Loka. V imenu vaščanov so jo prosili za dovoljenje, da smejo obdržati trošarino od pijače, prodane v času kopalne sezone ob Sori pod Retečami, saj so bili prepričani, da jim pripada kot nekakšno nadomestilo za škodo, ki so jim jo napravili kopalci, ki se leto za letom ne menijo za poti in hodijo povsod, kjer se jim zahoče. Kakšen je bil odziv, ni znano. Vemo le, da jim je Zadrुžna zveza v Ljubljani na podoben prošnji nakazala 250 din, medtem ko jih je Sreski kmečki odbor iz Kranja kar prek starološke občine obvestil, da za to nimajo denarja, in jih napolnil na bansko upravo v Ljubljani. Ti pa so izplačilo pomoči v znesku 30.000 din pogojevali s prestopom reteške strojne zadruge od Zadrुžne zveze k ideološko konkurenčni Zvezi slovenskih zadrug⁷. Ker se Retečani za ta korak niso odločili, s pomočjo ni bilo nič, poplačilo dolga pa se je zavleklo v naslednja leta.

Mlatilnica je medtem dobro služila svojemu namenu. Za transport od kmetije do kmetije, večkrat z enega konca vasi na drugi, pogosto tudi v Gorenjo vas, so uporabljali konjsko vprego. Se je pa enkrat zgodilo, da jim je pri prehodu čez železniško progo obtičala med tiri. Kriva je bila preširoka medosna razdalja oziroma preozko cestišče na prehodu čez progo. Lahko si mislimo, kakšen pot je oblival prisotne ob misli, da bo iz gorenjske smeri v kratkem pripeljal vlak. Vest o tem slučaju je dosegla celo Zadrुžno zvezo v Ljubljani, ki je posredovala pri Direkciji državnih železnic, da so prehod razširili.

Elektriko za obratovanje mlatilnice in krožne žage je dobavljala Elektrarna Škofja Loka in okolica, d. d. Ni bila poceni, saj so morali za kilovatno uro odšteti po štiri dinarje in pol, mesečno pa še 24 din najemnine za števec. Električna je z eno četrtino pomenila največji letni strošek. Zanj so leta 1934 porabili 1281 od skupno 4.589,55 dinarjev. Preostali stroški so šli na račun plače strojnika (882,00 din), zavarovanja strojev (720,00 din), popravil (708,50 din), zavarovanja strojnika (391,00 din), najemnin (300,00 din), prispevka Zvezi (200,00 din) in administrativnih stroškov (106,80 din).

V naslednjih letih je zadruga kupila še eno mlatilnico, slamoreznico in dva čistilnika (trierja) za žito. Prvega so ob finančni pomoči banske uprave nabavili leta 1935, drugega leta 1938. Takrat je po vsej državi potekala akcija Privilegirane izvozne akcijskega društva PRIZAD iz Beograda, ki je želelo izboljšati kvaliteto žit in je v ta namen razdelilo 1100 trierjev znam-

V ospredju so ostanki čistilnika za žito - trierja. Sprva so žito čistili kmetje sami, kasneje pa za to zadolženi strojnik. Pred 2. svetovno vojno je to delo opravljal Alojzij Porenta.

ke Marot. V dravsko banovino so jih poslali 75. Za enega so se na podlagi javnega razpisa potegovali tudi v reteški zadrugi in bili uspešni. Čisto zastonj seveda ni šlo. Poleg zahtevanih sodno overjenih dokazil, so morali zanj odšteti še 1500 din v denarju in pristati na pogoje, ki jih je v zvezi z uporabo in hranjenjem stroja predpisal dobavitelj. Ti pogoji so veljali pet let, potem pa je smela zadruga prosto razpolagati s strojem. Novi lastnik je moral poskrbeti za ustrezno zaščito stroja pred poškodbami in vremenskimi neprilikami ter stalno namestitvev, saj čistilnika niso smeli, tako kot npr. mlatilnico, prevažati od hiše do hiše, kjer so ga rabili. Zato pa so pravila podobno kot pri mlinarjih lastniku dovoljevala jemati žitno merico v količini od enega do treh odstotkov od prinesenega žita. Čim bolj je bilo žito nečisto, tem večja je smela biti merica. Okrajni kmetijski referenti in sodelavci PRIZADA so smeli vsak trenutek preveriti izpolnjevanje predpisanih pogojev in jemanje žitne merice. S čistilnikom znamke Marat so čistili predvsem pšenico, oves in ječmen. Pri uporabi so zaradi različne debeline semen menjali le sita. Grudice zemlje, kamenčke in druge smeti, ki so se od čiščenju nabirali na dnu sita, so skozi posebno odprtino odvajali iz naprave.

Stroji so letno prinašali okoli 6000 din prihodkov, vendar se je vsota po plačilu stroškov delovanja, vzdrževanja in zavarovanja na koncu zmanjšala na dobro polovico. Največji dohodek je zagotavljala uporaba mlatilnice, slamoreznice in obeh čistilnikov, dosti manjšega uporaba žage. Zato so v nadzornem odboru razmišljali o znižanju pristopnine za tiste nove člane, ki bi uporabljali samo žago. Iz skrbno vodenih evidenc razberemo, da je zadruga zaračunavala svojim članom za mlatilnico od delovne ure po 30 din, za krožno žago po 26 din in za trier po 50 par od mernika. Strojniku Lovrencu Jenku je zadruga plačevala zavarovanje (v delovni sezoni) in 5 din od vsake delovne ure.

Stroji so bili od vsega začetka zavarovani pri Vzajemni zavarovalnici v Ljubljani za zavarovalno vsoto 40.000 din. Zavarovanje je bilo sklenjeno za čas od 1. 7. 1932 do

Krožna žaga je bila narejena na vilice, podobno kot v Naklem in Šentvidu. Motor zanjo je priskrbel Jurij Gosar iz Stare Loke, voz pa je izdelal godeški kolar Janez Jenko leta 1932.

1. 10. 1942 z letno premijo 428 din in je veljalo za primer ognja, strele in raznih poškodb. Ob sklenitvi zavarovanja je bila vrednost mlatilnice ocenjena na 25.000 din, elektromotorja z vprežnim vozom, 100 m kabla in cirkularke pa na skupno 15.000 din. Z leti je vrednost strojev zaradi obrabe predstavljala le še polovico zavarovalne vsote, zato je želela zadruga leta 1939 zavarovanje prekiniti, vendar zavarovalnica s tem ni soglašala. Po vojni je zadruga obnovila le protipožarno zavarovanje strojev pri tedanjem Državnem zavarovalnem zavodu za Slovenijo v Ljubljani.

Sprva so bili vsi stroji v zasebni hrambi in po mnenju revizorjev brez zadostnega nadzora. Slednje je vodstvo zadruga vodilo k odločitvi, da so leta 1936, kljub skromnim finančnim možnostim, vseeno kupili travniško parcelo št. 38/3, last Marjane Volčič, veliko 110 m². Kupnino v znesku 1100 din so poravnali na ta način, da je zadruga brisala prodajalkine zaostanke pri plačilu zadružnih deležev in uporabi strojev, delno pa v denarju.⁸ S pomočjo banovinske podpore (7500 din), denarnimi in materialnimi prispevki in prostovoljnimi delom članov je v naslednjih letih ob poti v vas zrasel *"lično sezidan zadružni dom s prostorno in praktično urejeno shrambo za stroje."*⁹ Banovinska podpora je prišla še kako prav. Ne le v materialnem oziru, ampak tudi v moralnem, saj je utišala tiste člane, ki so vodstvu očitali neodgovorno ravnanje, ker niso hoteli prestopiti od Zadružne zveze k Zvezi slovenskih zadrug. Člani zadruga so za gradnjo prispevali 20 din po vplačanem deležu, kar je pomenilo 20 % delež, in darovali ves potrebni les. Načrt in predračun za zadružni dom je izdelal stavbenik Ivan Kožuh z Ladje pri Medvodah, ki je sredi tridesetih let zgradil podoben objekt v Sori. Izračunal je, da bo gradnja reteško zadrugo stala okoli 30.000 din. Gradnja je v naslednjih letih dodobra izpraznila zadružno blagajno, tako da je moral blagajnik ob koncu leta 1937 založiti še nekaj iz svojega. Največji strošek so bili nakupi gradbene parcele, opeke, apna, cementa in železa ter plačila mojstrov. Gradbena dela je opravil loški stavbenik Angelo Molinaro, tesarska Jaka Kalan in mizarska Franc Jamnik.

Istočasno kot reteška je na Godešiču delovala Kmetijska strojna in električna zadruga, z.z o.z. O njej je pisal France Štukl v Kroniki župnije Reteče¹⁰. Ker je bila prva godeška mlatilnica precej nerodna naprava, ki je povrh še močno poškodovala slamo, so si jo želeli leta 1934 sposoditi od Retečanov. V dopisu, ki so ga poslali Franc Lukančič, tedanji tajnik godeške zadruga, Janez Alič in Franc Bergant, so predlagali: *"Strojna zadruga Reteče se obveže, da mlati v okolišu zadruga Godešič samo čisto ozimno in jaro rž in prispeva strojni zadrugi Godešič 25 % zaslužka, ki ga prejme od članov zadruga Godešič za mlačenje. Cena mlačenja na uro ne sme presega ti višje kakor pri članih naše zadruga."* Želenega odziva pa ni bilo, ker so se Retečanom postavljeni pogoji zdeli nesprejemljivi. So se pa za članstvo v reteški zadrugi leta 1936 zanimali nekateri posestniki iz Zgornje Senice, vendar se potem, ko so izvedeli za pogoje, niso včlanili vanjo.

Med drugo svetovno vojno je zadruga delovala dalje. Kaj dosti se v njenem poslovanju ni spremenilo. V načelstvu in nadzorstvu so ostali isti ljudje kot leta 1940, prekinjene so bile le zveze z Zadružno zvezo v Ljubljani, ki je ostala na italijanskem zasedbenem ozemlju. Navodila so po novem prihajala z Bleda in Kranja, od šefa civilne uprave na zasedenih ozemljih Koroške in Kranjske oz. njegovih uradnikov. Novi oblastniki so junija 1941 izdali uredbo o zamenjavi denarne valute, s čimer so nekdanje dinarje in okupacijske marke zamenjali s pravo nemško marko (RM) kot zakonitim plačilnim sredstvom. V skladu z uredbo šefa civilne uprave so morale tudi vse kmetijske zadruga do 30. junija zamenjati dinarje z nemško marko po tečaju 1 din = 0,05 RM. Menjava je potekala pri podružnici nemške državne banke v Kranju. Neposredni plačilni promet z Ljubljano je bil prepovedan.

Pobudo za nakup nove slamoreznice je leta 1939 podal Jože Rant, vendar ni naletela na zadosten odziv. Nakup so odložili do začetka leta 1942, ko so jo skupaj s še eno mlatilnico naročili pri Kmetijski zadrugi Kranj.

primerom: "Če pognojim naprimer na 1 ha posejane pšenice 150 kg dušika in 200 kg Tomaževe žlindre, dam pa namesto 200 kg kalija le 50 kg, se uspeh gnojenja ne bo ravnal po dušiku in Tomaževi žlindri, ki sta bila dana zemlji v zadostni količini, temveč po kaliju, katerega sem dal zemlji premalo. Ne koristi torej nič, če pognojim z dvema gnojiloma prav obilno, ne dam pa zemlji tretjega gnojila, katerega zemlja baš najbolj potrebuje. Uspeh pridelka je odvisen največ le od vrste umetnega gnojila, kateri vsebuje one stvari, ki jih dotična vrsta sadeža za rast in dozoritev najbolj potrebuje..."¹¹ V času vsesplošnega pomanjkanja je bila količina pridelka še kako pomembna, racionalna uporaba gnojil pa prav tako. Zato je kranjski župan opozoril vodstva vseh zadrug, naj seznanijo svoje člane z njihovo pravilno in razumno uporabo, da se ne bi dogajalo, da bi kmetje s premajhno količino potrosili prevelike površine, kar ne bi rodilo pravega uspeha, in da ne bi gnojila "razmetavali" za nekvalitetna zemljišča, temveč le za najboljša.

Kot dopolnilo k vsakdanji prehrani omenimo še suho sadje. Posamezniki so ga sušili doma, večina pa v zadružni sušilnici. To so v nasprotju s kmetijskimi stroji, smeli uporabljati tudi nečlani zadruga in vaščani sosednjih vasi Godešiča, Lipice, Trate in Virmaš, le da je bilo plačilo zanje nekoliko višje. Cena je bila odvisna tudi od vrste sadja, pri čemer je bilo sušenje hrušk dražje od sušenja jabolk. Bukova drva je lahko stranka prinesla s seboj, če pa ne, so jih dodatno všteli v ceno. Leta 1944 je 33 posestnikov v sušilnici posušilo 3,3 tone jabolk in 179 kg hrušk, kar je precej podobno številkam iz leta 1943, ko so nasušili 127 mernikov sadja. Po vojni se je uporaba zadružne sušilnice še povečala. Leta 1946 se je za sušenje sadja v njej odločilo 16 članov in 33 nečlanov. Skupno so posušili nad 5,5 ton jabolk in slabe pol tone hrušk, od česar je zadruga iztržila 7837 din. Ker je večina uporabnikov sušila z drvmi, ki jih je nakupila zadruga, ji je po poplačilu le-teh ostalo 2555 din čistega dobička.

Ko so uredili denarne zadeve, so se spet bolj posvetili strokovnemu delu. Spomladi 1942 je kranjski župan Viktor Sušek naslovil na vse zadruga kranjskega okraja okrožnico zanimive vsebine, v kateri je vodstva opozoril na nestrokovno uporabo umetnih gnojil. Opazil je, da jih večina kmetovalcev ne zna uporabljati in da jih naročajo v povsem nepravilnih medsebojnih razmerjih. Dušika in tomaževe žlindre so naročali veliko preveč, glede na količine naročene kalijeve soli. Podatek je ponazoril z naslednjim

Povojnemu združništvu so dali pečat socializem, plansko gospodarstvo in reforme, ki jih je s seboj prinesel nov družbeni red. Osrednjo vlogo so prevzele splošne kmetijske zadruge, ki so postopoma v svoje delovanje vključile različne dejavnosti nekdanjih specializiranih zadrug. Leta 1949 so začele nastajati kmetijsko obdelovalne zadruge, temelječe na skupni združni lastnini, izoblikovani skozi procese agrarne reforme, nacionalizacije in zaplembe. Vključevanje vanje je uradno temeljilo na prostovoljni bazi, neuradno pa marsikje na prisili, kar dolgoročno ni prineslo želenega uspeha. Kmetje, navajeni zasebnega kmetijstva, so imeli vse preveč "ugovorov", da bi kolektivno obdelovanje zemlje lahko

Sedanji lastnik nekdanje združne shrambe za stroje je Gasilsko društvo Reteče. Njegovi člani so spomladi leta 2002 razdrli stare in neuporabne kmetijske stroje in prostore preuredili za potrebe društva. Od leve proti desni čepijo Blaž Baldasin, Marko Jelenc, Uroš Baldasin, Janez Fireder, Brane Podobnik; stojijo Gregor Fireder, Nejc Drnovšek, Sašo Jereb, Miha Tominc ml., Matija Križaj in Miha Goličič.

zaživelo tako, kot je bilo prvotno zamišljeno. Spolitiziranost povojnega kmetijstva se jasno kaže tudi v ohranjeni dokumentaciji reteške strojne zadruge. Novi oblastniki so vodstvo zadruge bolj kot s strokovnimi nasveti zasipali z okrožnicami o zatiranju nedovoljene špekulacije in gospodarskih sabotаж, izdelavi zaključnega ali statističnega poročila, pravilnem izpolnjevanju tega ali onega obrazca, prijavi dohodnine itd. O samem delovanju zadruge pa vemo bore malo. Na KLO Reteče so o njej pogosteje razpravljali leta 1948 in 1949, ko je bilo že jasno, da se bodo vse reteške in godeške zadruge združile z novonastalo Kmetijsko obdelovalno zadrugo "Prešeren" Godešič. Izredni občni zbor Kmetijske strojne zadruge Reteče je 28. avgusta 1949 to fuzijo le še potrdil. Združitev je bila po mnenju tajnika zadruge pomembna zato, da se združno delo poveže v eno celoto in spravi v sklad s tedanjimi razmerami. Na podlagi sklepa občnega zbora je Kmetijska strojna zadruga Reteče pri Škofji Loki prenehala obstajati in je bila 27. septembra 1949 izbrisana iz združnega registra.

OPOMBE

¹ Zgodovinski arhiv Ljubljana, Okrožno gospodarsko sodišče v Ljubljani (ZAL 88), t. e. 136, Zadr. IV 66.

² Zadruga zveza v Ljubljani je bila osrednja katoliška združna organizacija, ustanovljena leta 1903. Do leta 1917 jo je vodil Janez Evangelist Krek, nato do leta 1940 Anton Korošec. Likvidirana je bila leta 1947, ker organiziranje po strankarskih načelih ni bilo več dovoljeno. Med obema vojnama je vključevala več kot polovico zadrug na slovenskih tleh. Z ugodnimi krediti, ki jih je dajala svojim članicam, je zlasti v začetnem obdobju delovanja ustavila propadanje in prodajo kmetij in množično izseljevanje v tujino.

³ Zgodovinski arhiv Ljubljana, Okrožno gospodarsko sodišče v Ljubljani (ZAL 88), t. e. 136, Zadr. IV 66 in Zadr. VII 65.

- ⁴ Verjetno Omejc iz Gorenje vasi, saj je bil njegov soimenjak Anton Jenko (Fikov) v nadzornem odboru.
- ⁵ Antona Jenka in Ivana Avguščina sta še pred drugo svetovno vojno zamenjala župnik Martin Štular in Janez Avguštin (Zotlar).
- ⁶ Domača imena so naknadno dodana k tabeli in so povzeta po Seznamu vasi in domačih imen, ki ga hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki, pri fondu Občine Stara Loka, t. e. 7.
- ⁷ Zveza slovenskih zadrug je bila osrednja liberalna zadružna organizacija, ustanovljena leta 1907 v Ljubljani.
- ⁸ Notar Stevo Šink, Kupoprodajna pogodba z dne 6. oktobra 1936.
- ⁹ Karol Kristofič, Revizijsko poročilo iz leta 1938.
- ¹⁰ France Štukl, Kronika Župnije Reteče, Reteče 2001, str. 332.
- ¹¹ Dopis kranjskega župana Viktorja Suška z dne 16. marca 1942.